

Nikolina Valentić, mag. prim. educ.

OŠ Ane Katarine Zrinski, Retkovci

valenticnikolina99@gmail.com

izv. prof. dr. sc. Maja Brust Nemet

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

mbrust@foozos.hr

Implementacija međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* u školskim kurikulumima osnovnih škola¹²

Sažetak

Osobnom i socijalnom razvoju učenika doprinose različiti činitelji, a ponajviše obitelj, učitelji i vršnjaci. Škola i učitelji obogaćenim sadržajima te prikladnim nastavnim metodama, oblicima rada i strategijama mogu doprinijeti jačanju pojedinca koji postaje samopouzdana i samoostvarena osoba.

*Cilj je rada bio utvrditi koliko je međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* implementirana u 20 školskih kurikuluma Vukovarsko-srijemske županije u školskoj godini 2021./2022. Analizom sadržaja školskih kurikuluma utvrdilo se da je međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* implementirana u školske kurikulume, ali ne u jednakoj mjeri. Domena A (Ja) i domena B (Ja i drugi) zastupljenije su od domene C (Ja i društvo). Domena C pod nazivom *Ja i društvo* najmanje je zastupljena iako je izrazito važna jer svojim sadržajem potiče na ostvarenje odgojno-obrazovnih postignuća kao što su solidarnost, njegovanje prijateljskih odnosa, izbjegavanje nasilničkog ponašanja, poznavanje tradicije, poznavanje prava djeteta kao i održavanje zdravog djelovanja u zajednici i jačanje sigurnosti.*

Ključne riječi: kurikulum, osobni i socijalni razvoj, socijalne kompetencije, učenik, učitelj

---

¹² Rad je dio diplomskog rad Nikoline Valentić obranjen 13. rujna 2021. pod vodstvom mentorice doc. dr. sc. Maje Brust Nemet na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Uvod

Kako bi međupredmetne teme bile ostvarive, odgojno-obrazovna postignuća i nastavne teme trebaju biti međusobno povezane. Svaka međupredmetna tema ima propisan nacionalni kurikulum kojim su određeni i predstavljeni ciljevi, struktura sadržaja, odgojno-obrazovna postignuća te pojedino vrednovanje za svaku međupredmetnu temu. Ključni se sadržaji usmjeravaju na proučavanje domena neke teme. Također, sadržaji su obvezni, ali postoje i oni koji su samo preporučeni. Tako učitelji mogu sami odrediti hoće li i kako će uvrstiti preporučene sadržaje u ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva. Takvi sadržaji doprinose razvoju učenikovih vrijednosti, znanja, kulturnog obrazovanja i prepoznavanje već stečenog iskustva (Jokić i Ristić Dedić 2018).

Međupredmetne teme možemo poistovjetiti s temama općeljudskih vrijednosti i kompetencija koje zauzimaju važno mjesto u današnjem suvremenom svijetu. Učitelj ima slobodu u pristupanju ostvarenju ciljeva unutar predmeta koji predaje. Također, osim učitelja u ostvarenju ciljeva mogu sudjelovati i roditelji i ostali vanjski suradnici. Svaki od kurikuluma međupredmetne teme zakonski je određen i raspisan prema uputama koje su za sve jednake. Organiziran je prema odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama (Škola za život 2020). Svaki će nastavni predmet svoja očekivanja ostvariti s onim predmetom koji mu je sadržajem sličan, a uz suradničko planiranje svih učitelja osigurat će se ostvarivanje svih međupredmetnih tema kroz određeni odgojno-obrazovni ciklus (Škola za život 2020).

Prema tome, definirano je sedam međupredmetnih tema, a to su: Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje, Zdravlje, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije i Održivi razvoj (Škola za život 2020).

Svaki od kurikuluma pojedine međupredmetne teme navodi koja su očekivanja od učenika unutar određene domene na kraju svakog odgojno-obrazovnog ciklusa. Što je više odgojno-obrazovnih očekivanja međupredmetnih tema to bolje možemo povezati ishode pojedinog nastavnog predmeta uzevši u obzir karakteristike svakog učenika. U hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu postoji pet odgojno-obrazovnih ciklusa: 1. ciklus (1. i 2. razred osnovne škole); 2. ciklus (3., 4. i 5. razred osnovne škole); 3. ciklus (6., 7. i 8. razred osnovne škole); 4. ciklus (1. i 2. razred četverogodišnjih srednjoškolskih programa i 1. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa); 5. ciklus (3. i 4. razred četverogodišnjih srednjoškolskih programa i 2. i 3. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa) (Škola za život 2020).

Međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* (Ministarstvo znanosti i obrazovanja 2019) koja će u ovome radu biti i analizirana odnosi se na cjeloviti razvoj djece i mladih u zrele odrasle

osobe koje će sa stečenim vrijednostima kao što su zdravlje, kreativnost, samopouzdanje i produktivnost doprinosti društvenoj zajednici.

1. Osobni i socijalni razvoj učenika u suvremenoj školi

Danas suvremenu školu gledamo kao socijalnu zajednicu koja radi na tome da pojedinci koji u njoj borave odrastaju u socijalna bića. Tijekom cijelog školovanja najvažnije je da škola prati najviše učenikov individualni i socijalni razvoj, njegovu interakciju s drugima, odnosno suradnju i timski rad. Razvoj socijalnih vještina ovisi o tome koliko je osoba uključena u svoju okolinu i kako gradi svoju socijalnu mrežu s drugima. Razvoj socijalnih vještina počinje u obitelji, a pedagoško kompetentni odgojno-obrazovni djelatnici intencionalnim odgojem nastoje osiguravati okruženje za stjecanje i jačanje socijalnih vještina djece. U socijalne vještine ubrajaju se: prihvaćenost među vršnjacima, specifična ponašanja u kojima nagrađivanje sprječava kažnjavanje i kompetencije (Buljubašić Kuzmanović i Blažević 2015).

Markuš (2010) objašnjava kako je potrebno razvijati mnogo kompetencija da bi pojedinac mogao djelovati unutar društvene zajednice. Tome pridonosi odgoj i obrazovanje pa se tako u Nacionalnom kurikulumu (2011) naglasak stavlja na sadržaje koji će doprinijeti razvoju pojedinca u suvremenom svijetu današnjice. Kompetencije trebaju jasno dati do znanja što se od učenika očekuje i što će postati nakon usvojenih kompetencija. Učitelj je taj koji treba postaviti odnos prema učenicima. Svojim primjerom pokazuje kako se treba odnositi unutar razredne zajednice, bira odgovarajuće metode rješavanja sukoba kako bi socijalne situacije držao pod kontrolom, a i učenike poticao kako se ponašati u različitoj socijalnoj situaciji. Osim aktivnosti koje učitelj promiče unutar razredne zajednice, škola treba osmisliti integrirane programe kojima će razvijati socijalne kompetencije, a to su, primjerice, programi koji pomažu razvijanju djetetove samokontrole, rješavanje sukoba, bavljenje stresom i izbjegavanje anksioznosti.

Blažević i Kuzmanović (2015) određuju socijalne vještine kao vještine koje omogućavaju predstavljanje osobe sebi i drugima, pohvaljivanje, izražavanje osjećaja, prihvaćanje tuđih osjećaja, suočavanje s različitim situacijama, pomaganje, dijeljenje, izbjegavanje konflikata i slično. Osoba koja savlada te vještine socijalno je vješta i može kontrolirati vlastito ponašanje, ali i razumjeti tuđa ponašanja. Poticanje razvoja socijalnih vještina započinje u obitelji, a vrlo je važan nastavak poticanja razvoja socijalnih vještina u odgojno-obrazovnim ustanovama. One predstavljaju temelj za održavanje dobrih odnosa osoba u društvu i zajednici. Vršnjaci stvaraju interakciju koja im pomaže da daju i primaju emocije, ljubav i empatiju u različitim odnosima.

Bičanić i Brust Nemet (2020) smatraju kako vršnjaci participacijom u odgojno-obrazovnoj skupini i međusobnom interakcijom uče, oponašaju i postupaju prosocijalno na društveno poželjan način. U razredu bi trebalo posvetiti mnogo pažnje kako bi se takvo ponašanje usvojilo jer će tako učenik znati što znači biti empatičan, pripadat će zajednici, aktivno će slušati druge, surađivati, rješavati sukobe na pravilan način i razvijat će samopoštovanje. U suprotnom dolazi do izoliranosti i gubljenja samopouzdanja što rezultira djecom koja postaju agresivna. Prema tome, socijalizacija je važna kako bi dijete moglo uživati i djelovati u zajednici u skladu s lijepim pravilima ponašanja, kako bi razvijalo sliku o sebi i uspješno rješavalo probleme. Školski kurikulum kao strateški dokument koji se mijenja svake godine sukladno nacionalnom kurikulumu i okolnostima svake škole propisuje aktivnosti koje mogu rezultirati socijalnim razvojem djeteta, odnosno razvojem djetetovih socijalnih vještina i razvojem pozitivnog mišljenja o sebi i drugima. Participacijom u prosocijalnim aktivnostima dijete razvija pozitivan i uspješan odnos s okolinom što mu omogućuje boljitak u daljnjem odrastanju. Sadržaji trebaju biti birani tako da budu primjereni dobi učenika vodeći se njihovim interesima, mogućnostima i zrelosti (Blažević i Kuzmanović 2015). U razumijevanju djetetove osobnosti i razvoju njegovih socijalnih vještina mogu pridonijeti pedagoške radionice koje svakom učeniku daju jednaku mogućnost isticanja, sudjelovanja kao i osjećaj jednakosti i pripadnosti. Sudjelovanjem u pedagoškim radionicama omogućuje se održavanje odnosa zajednice pa tako djeca zajednički dolaze do rješavanja problema (Bičanić i Brust Nemet 2020). Socijalne vještine mogu biti razvijane i različitim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, projektima, dopunskom i dodatnom nastavom. Roditelje je također važno uključiti i potaknuti na suradnju sa školom kako bi uvidjeli koliko im je važno da se njihovo dijete uključuje u interakciju s drugim učenicima i time stvara međuljudske odnose (Blažević i Kuzmanović, 2015).

Istraživanje Buljubašić, Kuzmanović i Botić (2012: 51–52) pokazalo je da, ako je učenik razvio više socijalnih vještina, školski će uspjeh vrlo brzo ostvariti i podići na visoku razinu. Buljubašić, Kuzmanović i Botić (2012) smatraju da je potrebno osmišljavati i provoditi programe koji su obogaćeni aktivnostima kojima će se poticati više komunikacije, razumijevanja, prihvaćanja i poštovanja kod djece, a sve u svrhu izgradnje boljih međuljudskih odnosa.

Pinter (2008: 5) navodi kako dijete treba stimulativnu okolinu, poticajna sredstva za igru i igračke, druženje s drugom djecom, raznolikost i mogućnost da se iskušava i izražava u različitim aktivnostima. Sener (2021) tako smatra da dijete razvijenom socijalnom vještinom dobiva svoje samopouzdanje i upoznaje sebe. To se već razvija tijekom djetinjstva. Naravno,

osim pozitivnih ponašanja nastaju i ona negativna. Iz tog razloga socijalne vještine trebaju biti što više uključene u školske kurikulume. Također, odgojno-obrazovni djelatnici trebali bi staviti veći naglasak na stjecanje vještina u djece koje će im kasnije biti životno važne. Isto tako, trebali bi omogućiti pozitivno okruženje za učenje. Brust Nemet, Ljubac Mec i Marić (2022) objašnjavaju da je kod učitelja važno da osnažuju i razvijaju svoje socijalne kompetencije kako bi mogli kreirati pozitivno ozračje škole i time izgraditi učenikov pozitivan stav prema učenju. Tako će učenik spoznati zašto je učenje važno i prihvatiti ga kao životnu vrijednost koja se nadograđuje cjeloživotnim obrazovanjem. Živimo u vremenu u kojem svakodnevno dolazi do promjena pa tako i do promjena u poučavanju. Učitelji na to trebaju biti spremni i imati pripremljene različite strategije učenja i poučavanja, ali i strategije za održavanje pozitivnog okruženja. Također, Lučić i Vekić Kljaić (2022) smatraju da je razvijanje djetetovih socijalnih kompetencija stalni izazov koji je uvijek potrebno istraživati.

Upravo se implementacijom međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* u školske kurikulume naglasak stavlja na razvoj odgovornog ponašanja, brige za zdravlje, kvalitetan život, uvažavanje tuđeg mišljenja te uzajamno poštivanje. Odgojno-obrazovna postignuća podijeljena su u tri domene koje se zovu Ja i društvo, Ja i drugi i Ja (Škola za život 2020).

U okviru ove teme učenici će razvijati i naučiti:

- sliku o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje, prepoznavanje, prihvaćanje i upravljanje svojim emocijama i ponašanjem
- uvažavanje i prihvaćanje različitosti
- socijalne i komunikacijske vještine, osjećaj za suradnju i timski rad
- odgovorno ponašanje prema sebi i drugima u zajednici, donošenje odluka te planiranje obrazovanja, cjeloživotnog učenja i profesionalnog razvoja u suvremenom društvu i svijetu rada
- strategije rješavanja problema i uspješnog suočavanja sa stresom (Škola za život 2020).

2. Metodologija istraživačkog rada

Cilj je istraživanja analizirati i utvrditi koliko je međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* zastupljena u školskim kurikulumima Vukovarsko-srijemske županije. Iz cilja istraživanja proizlaze sljedeća istraživačka pitanja:

IP1: Jesu li sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* implementirani u analizirane školske kurikulume?

IP2: Koji su sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* implementirani u školske kurikulume?

IP3: Koje su domene u organizaciji međupredmetne teme u školskim kurikulumima uključene u pojedine oblike nastave?

IP4: Koja su odgojno-obrazovna očekivanja iz svake domene međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* uključena u školske kurikulume?

Za uzorak je odabrano 20 školskih kurikuluma osnovnih škola Vukovarsko-srijemske županije (Prilog 1.). Analizirani su školski kurikulumi s ciljem uvida zastupljenosti međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole*.

Radom na dokumentaciji, odnosno analizom sadržaja školskih kurikuluma za osnovne škole u Republici Hrvatskoj analizirani su ciljevi, zadaće, odgojno-obrazovni sadržaji i postignuća koja se odnose na osobni i socijalni razvoj prema svim područjima razvoja učenika, a tu pripada izborna, dodatna, dopunska nastava, izvannastavne i izvanučionične aktivnosti, školski projekti kao i školski preventivni programi. Kao ključni pojmovi izdvojeni su: socijalizacija, samopouzdanje, emocije, empatija, kreativnost, suradnja, nasilje, učenik, učitelj, škola, kompetencije. Sva su odgojno-obrazovna postignuća koja se ponavljaju sumirana i kategorizirana kako bi se moglo zaključiti koliko je tema *Osobni i socijalni razvoj* implementirana u kurikulumima. Nakon toga slijedila je redukcija i sređivanje podataka te zaključivanje na temelju iskazanih podataka.

U razdoblju od veljače do travnja 2022. slučajnim odabirom odabrano je 20 školskih kurikuluma Vukovarsko-srijemske županije koji su javno dostupni na službenim mrežnim stranicama osnovnih škola. Odabrani su školski kurikulumi za 2021./2022. školsku godinu. Potom je slijedila kvalitativna analiza podataka. Kvalitativna analiza podataka obuhvaća prethodno prikupljanje podataka, a nakon toga slijedi redukcija podataka, sređivanje podataka i izvođenje zaključaka (Mužić 2004).

3. Rezultati istraživanja i interpretacija

U nastavku je prikazana kvalitativna analiza školskih kurikuluma s ciljem uvida u implementiranost kurikuluma međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole* u Republici Hrvatskoj unutar odabranih 20 školskih kurikuluma. Sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* implementirani su u svih 20 analiziranih školskih kurikuluma, ali ne u jednakoj mjeri.

Oblici nastave – implementacija međupredmetne teme u školskim kurikulumima ističe se u sljedećim oblicima nastave: dodatna nastava, izborna nastava i dopunska nastava. U svih 20 analiziranih školskih kurikulumima svrha je takve nastave usmjerenost prema učenicima, pojašnjavanje nastavnog sadržaja u kojima postoje poteškoće ili proširenje dodatnim uvježbavanjem i znanjem.

Izvanastavne aktivnosti – u izvanastavnim aktivnostima školskih kurikulumima pronalazi se međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj*. Osobni i socijalni razvoj potiče se ponajviše dramskim radionicama, sportskim, likovnim skupinama i domaćinstvu.

Projekti u kojima su implementirani sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* su: Male kreativne socijalizacijske skupine, Sportom protiv nasilja i govora mržnje, Socijalizacijska grupa, Živim život bez nasilja, Noć knjige, Međunarodni dan tolerancije, Svjetski dan osoba s Downovim sindromom, Upoznajmo se i poštujmo različitosti, Bolji mi = bolji svijet te Suzbijanje negativnih ponašanja.

Preventivni programi u kojima su implementirani sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* su: emocije, rješavanje problema i donošenje odluka, vršnjački pritisak, samopoštovanje i rizična ponašanja, oprez u svakodnevnom životu – računalne igre.

Ciljevi navedenih aktivnosti, odnosno odgojno-obrazovna postignuća unutar analiziranih školskih kurikulumima koji se ističu su: stjecanje vještina nenasilnog rješavanja problema, suradničko učenje, uljudno ophođenje, prihvaćanje različitosti i uzajamno pomaganje, jačanje samopouzdanja, razvijanje zadovoljstva vlastitim radom, razvijanje pozitivne slike o sebi, samopoštovanja i samopouzdanja, učenje o osjećajima i njihovom izražavanju.

Samo sedam od 20 analiziranih školskih kurikulumima obuhvaćaju sve tri navedene domene i njihova odgojno-obrazovna postignuća i to unutar domene A i domene B, dok šest od 20 školskih kurikulumima obuhvaćaju odgojno-obrazovna postignuća unutar domene B. Dakle, domena C nije obuhvaćena. Može se zaključiti da je nedostatna uključenost sadržaja s obzirom da međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* nudi mnogo sadržaja. Analizom školskih kurikulumima uočena su odgojno-obrazovna postignuća i domene međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* koja se najviše ponavljaju unutar svih 20 školskih kurikulumima (Tablica 1.).

Tablica 1. Kurikulumi i odgojno-obrazovna postignuća te njihove domene

Odgojno-obrazovna postignuća	Domene
• bolja socijalizacija pasivnih učenika • razvijanje kreativnosti • poticanje pozitivnih emocija • poticanje samostalnog rada • poticanje radne navike • razvijanje samopoštovanja • razvoj samopouzdanja • izgradnja u pozitivnu osobu • iznošenje vlastitih stavova • stvaranje pozitivne slike o sebi	A
• razvijanje grupnog povjerenja • razvijanje empatije • razvijanje socijalnih odnosa • prihvaćanje različitosti • razvoj kvalitetne komunikacije • poticanje na aktivno razmišljanje izgradnjom sustava vrijednosti • poticanje zajedništva, timski rad • važnost dobrih odnosa • suradničko učenje	B
• zamjena nepoželjnih oblika ponašanja novima koji će omogućiti uspješnije odnose u socijalnoj sredini • poticanje zajedništva • odgovorno ponašanje prema sebi i drugima	C

4. Rasprava

Analizom sadržaja dvadeset školskih kurikuluma uočava se da su odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* obuhvaćena najviše domenama A (Ja) i B (Ja i drugi), a najmanje domenom C (Ja i društvo). Odgovor na početno istraživačko pitanje glasi da su sadržaji međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* implementirani u školske kurikulume. Najviše su istaknute izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. Što se tiče domena navedene međupredmetne teme, najmanje je istaknuta domena C (Ja i društvo). Odgojno-obrazovna postignuća koja se najviše ponavljaju unutar svih dvadeset školskih kurikuluma, a nalaze se u domeni A (Ja) odnose se na socijalizaciju učenika, razvijanje samopoštovanja, poticanje samostalnog rada, kreativnosti i stvaranja pozitivne slike o sebi. Odgojno-obrazovna postignuća koja se najčešće ponavljaju u domeni B (Ja i drugi) tiču se poticanja suradnje i timskog rada, poštivanja različitosti i važnosti dobrih međusobnih odnosa, dok odgojno-obrazovna postignuća domene C (Ja i društvo) kao najmanje zastupljene spominju poticanje zajedništva i zamjenu nepoželjnih ponašanja poželjnima.

Pinter (2008) smatra da je širenje djetetovog socijalnog razvoja i odgoja jako važno. Ono ga postupno razvija, ističe svoje potrebe unutar zajednice. S ostalim vršnjacima razvija odnose i to mu postaje važno. Svoje ponašanje poistovjećuje s drugima gledajući ponašanja ostalih i tako kontrolira vlastito ponašanje i prilagođava se različitim situacijama u kojima se nalazi. U svome istraživanju Rakić i Vukušić (2010) objašnjavaju ulogu vrijednosti kao dio obrazovanja. Ljudskost i pravednost, poštovanje, briga za sebe i druge i, najvažnije, društvena odgovornost samo su neke od istaknutih vrijednosti. Vrijednosti objašnjavaju kao dijelove svake osobe koju osoba stječe i tako odrasta kroz život. Vrijednosti koje osoba stekne tijekom formalnog obrazovanja postat će temelj za daljnje odrastanje. Pri tome je važno ugodno i poticajno ozračje odgojno-obrazovne ustanove kao i način poučavanja. Socijalne kompetencije neizbježne su. Svako dijete i svaka osoba započinje djelovati komunikacijom. Ona postaje ogledalo osobe. Nakon toga, osoba usvaja razna socijalna ponašanja. Odgojno-obrazovni djelatnici trebaju dobro poznavati djecu kako bi kreirali kurikulum koji će omogućiti stjecanje učenikovih kompetencija. Odgojno-obrazovna ustanova treba biti spremna ponuditi djeci kvalitetne sadržaje i metode obuhvativši sve ono što međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* nudi kako bi učenika oblikovala u zrelu i samostalnu osobu (Markić 2010).

Domena C (Ja i društvo) pokazala se najmanje zastupljena, a njezini su sadržaji također vrlo važni jer se odnose na razlikovanje sigurnog od nesigurnog ponašanja i doticanje oblika nasilničkog ponašanja. Istraživanja (Vranješ i Livazović 2012) pokazuju porast vršnjačkog nasilja koje narušava učenikovo zdravlje i djelovanje u zajednici. Prema tome Fot (2020) u svome radu navodi da bi se upravo u poboljšanju prevencije nasilja trebali nadograđivati preventivni programi koji već postoje kako bi se nasilje smanjilo.

Trebalo bi se više usmjeriti na i sadržaj domene C koji se odnosi na pripadanje zajednici, stvaranju prijateljstva i poštivanje društvenih normi, posebice na društvene odnose podzastupljenih i ranjivih skupina. Istraživanje Žic Ralić i Ljubas (2013) govori o tome da je održavanje stabilnog prijateljstva također važno za normalno djelovanje u životnoj zajednici i školi. Tomu u prilog idu istraživanja koja ukazuju na nisku prihvaćenost djece s teškoćama. Važno je istaknuti i promicati razvoj socijalizacije djece s teškoćama i ostalih učenika. U školi bi se trebalo upućivati na stvaranje potrebnog znanja o djeci s teškoćama, a ujedno ostale učenike poticati na stvaranje pozitivnih odnosa s učenicima koji imaju teškoće. Tako će svi zajedno stvoriti temelj održavanja prijateljskih odnosa, uvažavati tuđe potrebe i poštovati određena dječja prava, ali i činiti pozitivnije razredno ozračje.

Zaključak

Međupredmetna tema *Osobni i socijalni razvoj* vrlo je važna za snalaženje djeteta u svijetu koji je izložen brojnim svakodnevnim izazovima. Međupredmetna je tema važna jer potiče cjelovit razvoj djece kako bi postali zadovoljni, odgovorni, samopouzdana, proaktivni i kreativni građani. Kompetentni odgojno-obrazovni djelatnici trebaju oslušivati interese djece, procjenjivati ih, pružati im povratne informacije te sukreirati prosocijalne aktivnosti u kojima će djeca participirati u odgojno-obrazovnoj i lokalnoj zajednici te pri tome razumijevati sebe, druge i odnose s drugima, odnosno razvijati vlastite socijalne kompetencije.

Može se zaključiti kako postoji vrlo malo istraživanja o navedenoj međupredmetnoj temi što je i očekivano s obzirom da je kurikulum međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* stupio na snagu tek 2019. Analizom školskih kurikuluma s ciljem utvrđivanja implementacije međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole* u Republici Hrvatskoj i analizom 20 školskih kurikuluma na području Vukovarsko-srijemske županije zaključuje se da je navedena međupredmetna tema implementirana u sadržaje školskih kurikuluma. Domena C pod nazivom Ja i društvo najmanje je zastupljena, a jednako je važna kao i domena A (Ja) i domena B (Ja i drugi). Važna je jer svojim sadržajem potiče na ostvarenje odgojno-obrazovnih postignuća kao što su: solidarnost, njegovanje prijateljskih odnosa, izbjegavanje nasilničkog ponašanja, poznavanje tradicije, poznavanje prava djeteta, održavanje zdravog djelovanja u zajednici i jačanje sigurnosti. Domena C trebala bi se u većoj mjeri implementirati u sadržaje i oblike nastave školskih kurikuluma.

Nedostatak je provedenog istraživanja isključivo rad na dokumentaciji, no rezultati mogu biti polazište za buduća istraživanja u kojima će se proširiti uzorak kao i metode istraživanja. Rezultati istraživanja mogu potaknuti promišljanja o tome koliko su socijalne kompetencije djece važne za njihovo snalaženje u društvu kao i koliko su današnji učitelji kompetentni za implementiranje međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj* u svoje nastavne i izvannastavne sadržaje.

Literatura

1. Bičanić, Dajana; Brust Nemet, Maja 2020. Pedagogy workshops for promoting prosocial behaviour among students - case study. *Život i škola*, LXVI(1). 67–75, dostupno 4. 6. 2022. na <https://doi.org/10.32903/zs.66.1.6>

2. Brust Nemet, Maja; Ljubac Mec, Danijela; Marić, Dušana. 2023. Vizioniranje učitelja o vlastitoj ulozi u poticanju procesa učenja. *Didaktički izazovi IV: Futures Studies in Education- conference proceedings*. Ur. Inayatullah, Sohail, Dubovicki, Snježana i Bilić Anica. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Osijek.
3. Buljubašić Kuzmanović; Vesna i Blažević, Ines. 2015. Školski kurikulum u funkciji razvoja socijalnih vještina učenika. *Pedagoški istraživanja*, 12(1–2). 71–84, dostupno 18. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/178850>
4. Buljubašić Kuzmanović, Vesna; Botić, Tanja. 2012. Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina kod učenika osnovne škole. *Život i škola*, LVIII(27). 38–53, dostupno 19. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/83154>
5. Fot, Ines. 2020. *Analiza školskih preventivnih programa*. Diplomski rad. Učiteljski fakultet. Zagreb. Dostupno 31. 5. 2022. na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:321706>
6. Jokić, Boris; Ristić Dedić, Zrinka. 2018. *Metodološki priručnik za izradu kurikuluma*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. Zagreb, dostupno 18. 5. 2022. na <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/820/1/Metodolo%C5%A1ki%20priru%C4%8Dnik%20za%20izradu%20kurikuluma.pdf>
7. Lučić, Janja; Vekić Kljaić, Višnja. 2022. Društvene igre u razrednoj nastavi kao strategija razvoja socijalnih kompetencija učenika. *Didaktički izazovi IV: Futures Studies in Education- conference proceedings*. Ur. Inayatullah, Sohail, Dubovicki, Snježana i Bilić Anica. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Osijek.
8. Markić, Ivan. 2010. Socijalna komunikacija među učenicima. *Pedagoški istraživanja*, 7(2). 307–315, dostupno 1. 6. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/118089>
9. Markuš, Marina. 2010. Socijalna kompetentnost – jedna od ključnih kompetencija. *Napredak*, 151(3–4). 432–444, dostupno 19. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/82719>
10. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. 2011. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Zagreb, dostupno 24. 5. 2022. na http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
11. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. *Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja

- Republike Hrvatske. Zagreb, dostupno 24. 5. 2022. na <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/>
12. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2022. *Škola za život*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Zagreb, dostupno 18. 5. 2022. na <https://skolazazivot.hr/>
13. Pinter, Darko. (2008). Razvoj socijalnih odnosa. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14(54). 2–5, dostupno 19. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/167756>
14. Vranješ, Antonija; Livazović, Goran. 2012. Pedagoška prevencija nasilničkog ponašanja osnovnoškolaca. *Život i škola*, LVIII(27). 55–75, dostupno 31. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/83162>
15. Rakić, Vini; Vukušić, Svjetlana. 2010. Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19(4–5). 771–795. Dostupno 31. 5. 2022. na <https://hrcak.srce.hr/60114>
16. Žic Ralić, Anamarija; Ljubas, Marina. 2013. Prihvaćenost i prijateljstvo djece i mladih s teškoćama u razvoju. *Društvena istraživanja*, 22(3). 435–453, dostupno 1. 6. 2022. na <https://doi.org/10.5559/di.22.3.03>

Prilog 1. Popis školskih kurikuluma osnovnih škola Vukovarsko-srijemske županije

1. Osnovna škola „August Cesarec“ Ivankovo. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-acesarec-ivankovo.skole.hr/upload/os-acesarec-ivankovo/images/static3/990/File/SKOLSKI%20KURIKULUM%202021.%20-22.pdf>
2. Osnovna škola Vođinci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-vodjinci.skole.hr/>
3. Osnovna škola Stjepana Cvrkovića Stari Mikanovci (2022). *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-scvrkovica-stari-mikanovci.skole.hr/upload/os-scvrkovica-stari-mikanovci/images/static3/993/attachment/Skolski_kurikulum_2021_2022.pdf
4. Osnovna škola Ane Katarine Zrinski Retkovci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-akzrinski-retkovci.skole.hr/upload/os-akzrinski-retkovci/images/static3/814/File/Skolski_kurikulum_2021.-2022..pdf
5. Osnovna škola Ivane Brlić-Mažuranić Rokovci – Andrijaševci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-ibmazuranic-rokovci->

[andrijasevci.skole.hr/upload/os-ibmazuranic-rokovci-andrijasevci/images/static3/1220/attachment/Sk_kurikulum_Ivane_Brlic - Mazuranic Rokovci-Andrijasevci sk.god. 2021. 2022. za web.pdf](http://andrijasevci.skole.hr/upload/os-ibmazuranic-rokovci-andrijasevci/images/static3/1220/attachment/Sk_kurikulum_Ivane_Brlic_Mazuranic_Rokovci-Andrijasevci_sk.god.2021.2022.za_web.pdf)

6. Osnovna škola Matija Antun Reljković Cerna. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-mareljkovic-cerna.skole.hr/dokumenti?dm_document_id=274&dm_det=1
7. Osnovna škola Josipa Kozarca Vinkovci 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-jkozarca-vk.skole.hr/>
8. Osnovna škola Bartola Kašića Vinkovci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-bkasica-vk.skole.hr/dokumenti>
9. Osnovna škola Vladimira Nazora Vinkovci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-vnazora-vk.skole.hr/upload/os-vnazora-vk/images/static3/812/File/Kurikulum%20O%C5%A0%20Vladimira%20Nazora%202021_2022.pdf
10. Osnovna škola Ivana Mažuranića Vinkovci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-imazuranica-vk.skole.hr/>
11. Osnovna škola Ivan Gorana Kovačića Vinkovci. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-igkovacica-vk.skole.hr/>
12. Osnovna škola Zrinskih Nuštar. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-zrinskih-nustar.skole.hr/skola/kolski_kurikulum
13. Osnovna škola Dragutina Tadijanovića Vukovar. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-dtadijanovica-vu.skole.hr/>
14. Osnovna škola Josipa Matoša Vukovar. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-jmatosa-vu.skole.hr/>
15. Osnovna škola Nikole Andrića Vukovar. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7.6.2022. na <http://os-nandrica-vu.skole.hr/>
16. Osnovna škola Mitnica Vukovar. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-mitnica-vu.skole.hr/>
17. Osnovna škola Julija Benešića Ilok. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-ilok.skole.hr/dokumenti_kole
18. Osnovna škola Ivana Kozarca Županja. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://os-ikozarca-zu.skole.hr/skola/dokumenti>

19. Osnovna škola Mate Lovraka Županja. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na <http://www.os-mlovraka-zu.skole.hr/vaznidokumenti>
20. Osnovna škola Gradište. 2022. *Školski kurikulum za 2021./2022. školsku godinu*, dostupno 7. 6. 2022. na http://os-gradiste.skole.hr/upload/os-gradiste/multistatic/375/16.OS_Gradiste_Gradiste_kurikul.pdf

Implementation of the cross-curricular theme *Personal and social development* in school curricula of elementary schools

Summary

Various factors contribute to the personal and social development of students, most notably family, teachers and peers. Schools and teachers with enriched content and appropriate teaching methods, forms of work and strategies can contribute to strengthening the individual who becomes a self-confident and self-fulfilling person.

The aim of the work was to determine how much the inter-subject topic Personal and Social Development was implemented in twenty school curricula of the Vukovar-Srijem County in the school year 2021/2022. By analyzing the content of school curricula, it was determined that the cross-curricular topic of Personal and Social Development was implemented in school curricula, but not to the same extent. Domain A (I) and domain B (I and others) are more prevalent than domain C (I and society). Domain C, entitled Self and society, is the least represented, although it is extremely important because its content encourages the achievement of educational achievements such as solidarity, nurturing friendly relationships, avoiding violent behavior, knowledge of traditions, knowledge of children's rights and, as well as, maintaining healthy activities in the community and strengthening security.

Key words: *curriculum, personal and social development, social competencies, student, teacher*